Universiteit
Leiden
The Netherlands

De strafrechtelijke overeenkomst : de rechtsbetrekking met het Openbaar Ministerie op het grensvlak van publiek- en privaatrecht

Crijns, J.H.

Citation
Crijns, J. H. (2010, June 17). *De strafrechtelijke overeenkomst : de rechtsbetrekking met het Openbaar Ministerie op het grensvlak van publiek- en privaatrecht*. *Meijers-reeks*. Kluwer, Deventer. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/15695

Version:	Not Applicable (or Unknown)
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/15695

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De strafrechtelijke overeenkomst

De rechtsbetrekking met het Openbaar Ministerie op het grensvlak van publiek- en privaatrecht

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. P.F. van der Heijden,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 17 juni 2010
klokke 16.15 uur

door

Jan Herman Crijns

geboren te Curaçao in 1978

Promotiecommissie:

Promotoren:	prof. mr. C.P.M. Cleiren
	prof. mr. Jac. Hijma
Overige leden:	prof. mr. J.E.M. Polak
	prof. mr. Th.A. de Roos (Universiteit van Tilburg)
	mr. dr. W.A.M. van Schendel (Hoge Raad der Nederlanden)
	prof. mr. J.L. de Wijkerslooth de Weerdesteijn

Dit onderzoek is mede mogelijk gemaakt door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, Gebiedsbestuur Maatschappij- en Gedragswetenschappen, onder projectnummer 425.41.014.

Lay-out: Anne-Marie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest

© 2010 J.H. Crijns

ISBN 978 90 1307 662 2

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Aan mijn ouders

Voor Sanne

Verkorte inhoudsopgave

1	INLEIDING	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Vraagstelling en doel van het onderzoek	9
1.3	Afbakening	12
1.4	Methodische verantwoording	14
1.5	Opbouw van het onderzoek	16
DEEL I – DE STRAFRECHTELIJKE OVEREENKOMST		19
2	CONSENSUALITEIT IN HET STRAFRECHT	21
2.1	Inleiding	21
2.2	Enkele relevante begrippen	22
2.3	Consensualiteit	28
2.4	Consensuele procedures ter afdoening buiten geding	34
2.5	Consensuele procedures ter verkorting van het geding	48
2.6	De consensuele procedure ter verkrijging van bewijs	56
2.7	Bezwaren tegen consensualiteit in het strafrecht	108
2.8	Slot	124
3	OVEREENKOMSTENRECHT IN VOGELVLUCHT	127
3.1	Inleiding	127
3.2	Afbakening van het begrip overeenkomst	127
3.3	Indelingen binnen het begrip overeenkomst	130
3.4	Het normatief kader van de overeenkomst	133
3.5	De beginselen van het overeenkomstenrecht	134
3.6	De betrokken partijen	139
3.7	De totstandkoming van de overeenkomst	141
3.8	De inhoud van de overeenkomst	144
3.9	De uitvoering van de overeenkomst	149
3.10	De derde bij de overeenkomst	155
3.11	Slot	157

4 DE STRAFRECHTELIJKE OVEREENKOMST 159
4.1 Inleiding 159
4.2 Van consensualiteit naar overeenkomst 159
4.3 De strafrechtelijke overeenkomst 166
4.4 Overeenkomsten ter afdoening buiten geding 173
4.5 Overeenkomsten ter verkorting van het geding 197
4.6 Overeenkomsten ter verkrijging van bewijs 207
4.7 Slot 217

DEEL II – RECHTSBETREKKINGEN 219

5 DE RECHTSBETREKKING 221
5.1 Inleiding 221
5.2 De rechtsbetrekking 222
5.3 Criteria ter onderscheiding van rechtsbetrekkingen 243
5.4 De klassieke rechtsdomeinen in termen van de rechtsbetrekking 259
5.5 Slot 289

6 DE STRAFRECHTELIJKE RECHTSBETREKKING 291
6.1 Inleiding 291
6.2 De rechtsbetrekking tussen Openbaar Ministerie en verdachte 292
6.3 De rechtsbetrekking tussen Openbaar Ministerie en getuige 341
6.4 Slot 389

DEEL III – DE OVEREENKOMST EN DE RECHTSBETREKKING 391

7 DE VERHOUDING TUSSEN PRIVAATRECHT EN PUBLIEKRECHT 393
7.1 Inleiding 393
7.2 De verhouding tussen privaatrecht en publiekrecht 394
7.3 De publiekrechtelijke overeenkomst 446
7.4 De verhouding tussen privaatrecht en strafrecht 484
7.5 Slot 492

8 DE OVEREENKOMST BINNEN DE CONTEXT VAN DE STRAFRECHTELIJKE RECHTSBETREKKING 495
8.1 Inleiding 495
8.2 Het rechtskarakter van de strafrechtelijke overeenkomst 496
8.3 De inbedding van de overeenkomst in de strafrechtelijke rechtsbetrekking 503
8.4 De normering van de strafrechtelijke overeenkomst 543
8.5 De rechtspleging ten aanzien van de strafrechtelijke overeenkomst 577
8.6 Slot 592

9 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN 595
9.1 Inleiding 595
9.2 Bevindingen 595
9.3 De rechter 599
9.4 De wetgever 600
9.5 Toekomstverwachtingen 603

SAMENVATTING 605
SUMMARY 615
AANGEHAALDE LITERATUUR 625
AANGEHAALDE JURISPRUDENTIE 653
TREFWOORDENREGISTER 657
CURRICULUM VITAE 661

Inhoudsopgave

1 INLEIDING 1

1.1 Aanleiding 1
1.1.1 Van eenzijdigheid naar consensualiteit 1
1.1.2 Tekorten in de rechtshandhaving 3
1.1.3 Onmacht in het optreden tegen georganiseerde criminaliteit 7
1.1.4 Systeembreuk 8
1.2 Vraagstelling en doel van het onderzoek 9
1.3 Afbakening 12
1.4 Methodische verantwoording 14
1.5 Opbouw van het onderzoek 16

DEEL I – DE STRAFRECHTELIJKE OVEREENKOMST 19

2 CONSENSUALITEIT IN HET STRAFRECHT 21

2.1 Inleiding 21
2.2 Enkele relevante begrippen 22
2.2.1 Geding, afdoening buiten geding en gedingverkorting 22
2.2.2 Procesverplichting 23
2.3 Consensualiteit 28
2.3.1 Definiëring 28
2.3.1.1 Consensus tussen Openbaar Ministerie en verdachte 29
2.3.1.2 Rechtsgevolg 31
2.3.2 Inventarisatie van vormen van consensualiteit in het strafrecht 33
2.3.3 Criterium ter categorisering 34
2.4 Consensuele procedures ter afdoening buiten geding 34
2.4.1 De transactie 36
2.4.2 Het voorwaardelijk sepot 40
2.4.3 De schikking in het kader van de ontnemingsvordering 41
2.4.4 De alternatieve geschillenbeslechting 44
2.4.5 De toekomst van de buitengerechtelijke afdoening 45
2.5 Consensuele procedures ter verkorting van het geding 48
2.5.1 Consensuele momenten tijdens het onderzoek ter terechtzitting 49
2.5.2 Vereenvoudigde procedures voor bekennende verdachten 51
2.5.3 De voeging ad informandum 54
2.5.4 Afspraken over het instellen van rechtsmiddelen 56
2.6 De consensuele procedure ter verkrijging van bewijs 56
2.6.1 Doel en strekking 59
2.6.2 De ontwikkeling naar een wettelijke regeling 62

2.6.3 De ontwikkeling binnen de jurisprudentie 67
2.6.4 De bevoegdheidsgrondslag 70
2.6.5 Gevallen 72
2.6.6 Het begrip toezegging 74
2.6.7 Toelaatbaarheid van de verschillende toezeggingen I – Historische schets 76
2.6.8 Toelaatbaarheid van de verschillende toezeggingen II – Een duivels dilemma 79
2.6.9 Toelaatbaarheid van de verschillende toezeggingen III – Een overzicht 82
2.6.9.1 Toelaatbare toezeggingen 83
2.6.9.2 Ontoelaatbare toezeggingen 89
2.6.10 De positie van de getuige 96
2.6.11 De procedure van totstandkoming 98
2.6.12 Rechterlijke toetsing 102
2.6.13 De weigerachtige getuige 105
2.7 Bezwaren tegen consensualiteit in het strafrecht 108
2.7.1 Bezwaren tegen consensuele procedures ter afdoening buiten geding 109
2.7.1.1 Het algemeen belang 109
2.7.1.2 Het belang van externe openbaarheid 110
2.7.1.3 Het belang van waarheidsvinding 112
2.7.1.4 Het recht op toegang tot een rechter 114
2.7.2 Bezwaren tegen consensuele procedures ter verkorting van het geding 118
2.7.3 Bezwaren tegen consensuele procedures ter verkrijging van bewijs 119
2.8 Slot 124

3 OVEREENKOMSTENRECHT IN VOGELVLUCHT 127
3.1 Inleiding 127
3.2 Afbakening van het begrip overeenkomst 127
3.3 Indelingen binnen het begrip overeenkomst 130
3.4 Het normatief kader van de overeenkomst 133
3.5 De beginselen van het overeenkomstenrecht 134
3.5.1 Contractsvrijheid 135
3.5.2 Consensualisme 136
3.5.3 Verbindende kracht 137
3.5.4 Andere beginselen 138
3.6 De betrokken partijen 139
3.7 De totstandkoming van de overeenkomst 141
3.7.1 Rechtshandelingen 141
3.7.2 Aanbod en aanvaarding 142
3.8 De inhoud van de overeenkomst 144
3.8.1 Geoorloofdheid van de inhoud 145
3.8.2 Bepaling van de inhoud 147
3.8.3 Aanvulling en beperking van de inhoud 148

3.9 De uitvoering van de overeenkomst 149
3.9.1 Onvoorziene omstandigheden 149
3.9.2 Mogelijkheden bij niet-nakoming 150
3.10 De derde bij de overeenkomst 155
3.11 Slot 157

4 DE STRAFRECHTELIJKE OVEREENKOMST 159
4.1 Inleiding 159
4.2 Van consensualiteit naar overeenkomst 159
4.2.1 Inleiding 159
4.2.2 Definiëring van de overeenkomst 160
4.2.3 De verhouding tot het begrip consensualiteit 163
4.3 De strafrechtelijke overeenkomst 166
4.3.1 Afbakening 166
4.3.2 Overlevering aan het privaatrecht? 167
4.3.3 Relatie met de toezegging 170
4.3.4 Een gedifferentieerde benadering 172
4.4 Overeenkomsten ter afdoening buiten geding 173
4.4.1 De transactie 173
4.4.1.1 Typering van de overeenkomst 175
4.4.1.2 Contractsvrijheid en vrijwilligheid 179
4.4.1.3 Conclusie 182
4.4.2 Het voorwaardelijk sepot 182
4.4.2.1 Typering van de overeenkomst 185
4.4.2.2 Contractsvrijheid en vrijwilligheid 191
4.4.2.3 Conclusie 192
4.4.3 De schikking 193
4.4.3.1 Typering van de overeenkomst 194
4.4.3.2 Contractsvrijheid en vrijwilligheid 196
4.4.3.3 Conclusie 197
4.5 Overeenkomsten ter verkorting van het geding 197
4.5.1 De voeging ad informandum 199
4.5.2 Overige procesafspraken 205
4.5.3 Conclusie 206
4.6 Overeenkomsten ter verkrijging van bewijs 207
4.6.1 Opvattingen in de wetsgeschiedenis en de literatuur 207
4.6.2 Typering van de overeenkomst 211
4.6.3 Contractsvrijheid en vrijwilligheid 214
4.6.4 Conclusie 216
4.7 Slot 217

DEEL II – RECHTSBETREKKINGEN

5 DE RECHTSBETREKKING 221
5.1 Inleiding 221
5.2 De rechtsbetrekking 222
5.2.1 Inleiding 222
5.2.2 De historische ontwikkeling van het denken over de rechtsbetrekking 223
5.2.3 De rechtsbetrekking als bouwsteen van de rechtsorde 226
5.2.4 Het concept van de rechtsbetrekking volgens Achterberg 227
5.2.5 De theoretische inbedding van de rechtsbetrekking: van een autarke naar een relationele opvatting van de rechtssubjectiviteit 230
5.2.6 De heerschappij over de rechtsbetrekking: betekenis van norm en wil bij het ontstaan, de invulling en de beëindiging van rechtsbetrekkingen 236
5.2.7 De rechtsbetrekking als dynamisch concept 239
5.2.8 De rechtsbetrekking als domeinoverstijgend grondbegrip 241
5.3 Criteria ter onderscheiding van rechtsbetrekkingen 243
5.3.1 Inleiding 243
5.3.2 De mate van gelijkheid van de betrokken rechtssubjecten 245
5.3.2.1 Juridische symmetrie en asymmetrie 245
5.3.2.2 Feitelijke symmetrie en asymmetrie 247
5.3.3 De wijze van verdeling van de rechten en plichten binnen de rechtsbetrekking 248
5.3.3.1 Drie vormen van wederkerigheid 249
5.3.3.2 Mutualiteit en reciprociteit 252
5.3.3.3 Het alternatief: correlativiteit 256
5.4 De klassieke rechtsdomeinen in termen van de rechtsbetrekking 259
5.4.1 Inleiding 259
5.4.2 De rechtsbetrekking in het privaatrecht 260
5.4.3 De rechtsbetrekking in het bestuursrecht 264
5.4.3.1 De wederkerige rechtsbetrekking volgens de Awb-wetgever 264
5.4.3.2 Waardering voor de wederkerige rechtsbetrekking 267
5.4.3.3 Kritiek op de wederkerige rechtsbetrekking 272
5.4.3.4 De bestuursrechtelijke rechtsbetrekking volgens Gribnau 279
5.4.3.5 Conclusie 282
5.4.4 De rechtsbetrekking in het strafrecht 283
5.4.4.1 De mate van gelijkheid van de betrokken rechtssubjecten 287
5.4.4.2 De wijze van verdeling van de rechten en plichten binnen de rechtsbetrekking 288
5.5 Slot 289

6 DE STRAFRECHTELIJKE RECHTSBETREKKING 291
6.1 Inleiding 291
6.2 De rechtsbetrekking tussen Openbaar Ministerie en verdachte 292
6.2.1 De grondslag van de rechtsbetrekking met de verdachte 292
6.2.1.1 Een materieelrechtelijke benadering 293
6.2.1.2 Een formeelrechtelijke benadering 295
6.2.1.3 De dubbele grondslag van de rechtsbetrekking tussen Openbaar Ministerie en verdachte 301
6.2.2 De dynamiek in de strafrechtelijke rechtsbetrekking 301
6.2.3 Het doel van de strafrechtelijke rechtsbetrekking 304
6.2.4 Het normatief kader van de strafrechtelijke rechtsbetrekking 304
6.2.5 Het legaliteitsbeginsel en de exclusiviteit van de wettelijke regeling 306
6.2.5.1 De reikwijdte van het legaliteitsbeginsel 307
6.2.5.2 De normadressaat van het legaliteitsbeginsel 309
6.2.5.3 Consequenties voor de rechtsbetrekking 310
6.2.6 Constitutioneel en institutioneel kader 313
6.2.6.1 Het Openbaar Ministerie tussen uitvoerende en rechterlijke macht 315
6.2.6.2 De taakstelling van het Openbaar Ministerie 316
6.2.7 De invloed van het gematigd inquisitoire procesmodel 320
6.2.8 Strafvorderlijk kader 232
6.2.9 Magistratelijkheid 325
6.2.9.1 De nadere invulling van magistratelijkheid 329
6.2.9.2 Het rechtskarakter van magistratelijkheid 332
6.2.10 Het perspectief van de verdachte 334
6.2.11 Conclusie 337
6.3 De rechtsbetrekking tussen Openbaar Ministerie en getuige 341
6.3.1 Terminologie 341
6.3.2 Het normatief kader van de rechtsbetrekking met de getuige 347
6.3.3 De dynamiek van de rechtsbetrekking met de getuige 349
6.3.4 De grondslag van de rechtsbetrekking met de getuige 350
6.3.4.1 De getuigplicht als burgerplicht 351
6.3.4.2 Waarheidsvinding als doel van het strafproces 354
6.3.4.3 De relationele rechtsopvatting 356
6.3.5 Het ontstaan van de rechtsbetrekking met de getuige 361
6.3.6 De betrokken rechtssubjecten 363
6.3.7 Verplichtingen van de getuige 368
6.3.8 Ontwikkeling naar een eigen rechtspositie voor de getuige 369
6.3.9 Rechten van de getuige 375
6.3.10 Operationalisering van de rechtspositie van de getuige 379
6.3.11 Bijzondere getuigen 382
6.3.12 Conclusie 387
6.4 Slot 389

DEEL III – DE OVEREENKOMST EN DE RECHTSBETREKKING 391

7 DE VERHOUDING TUSSEN PRIVAATRECHT EN PUBLIEKRECHT 393
7.1 Inleiding 393
7.2 De verhouding tussen privaatrecht en publiekrecht 394
7.2.1 Inleiding 394
7.2.2 Het schudden van de kaarten: Loeff, Hamaker en Van Praag 399
7.2.3 De gemene rechtsleer: Scheltema, Scholten, Wiarda en Donner 405
7.2.4 De aard van de rechtsverhouding: Van der Hoeven 413
7.2.5 Eenheid van recht: Polak en Bloembergen 416
7.2.6 Op weg naar een gemengde rechtsleer: Lubach en Ackermans-Wijn 419
7.2.7 Het Nieuw Burgerlijk Wetboek en de Algemene wet bestuursrecht 425
7.2.8 Wederzijdse toenadering 433
7.2.9 Hedendaagse opvattingen: Scheltema en Scheltema 438
7.2.10 Conclusie 444
7.3 De publiekrechtelijke overeenkomst 446
7.3.1 Inleiding 446
7.3.2 Afbakening en typering 449
7.3.2.1 De privaatrechtelijke overeenkomst 450
7.3.2.2 De publiekrechtelijke overeenkomst 454
7.3.2.3 Een typologie van overeenkomsten met de overheid 460
7.3.2.4 Het rechtskarakter van de publiekrechtelijke overeenkomst 464
7.3.3 Het normatief kader van de publiekrechtelijke overeenkomst 465
7.3.4 Specifieke regels voor de publiekrechtelijke overeenkomst 472
7.3.4.1 Totstandkoming van de overeenkomst 473
7.3.4.2 Inhoud van de overeenkomst 474
7.3.4.3 Uitvoering van de overeenkomst 476
7.4 De verhouding tussen privaatrecht en strafrecht 484
7.4.1 Inleiding 484
7.4.2 Aansluiting bij de verhouding tussen privaatrecht en publiekrecht 488
7.4.3 De verhouding tussen bestuursrecht en strafrecht 489
7.5 Slot 492

8 DE OVEREENKOMST BINNEN DE CONTEXT VAN DE STRAFRECHTELIJKE RECHTSBETREKKING 495
8.1 Inleiding 495
8.2 Het rechtskarakter van de strafrechtelijke overeenkomst 496
8.2.1 Een strafrechtelijke of een privaatrechtelijke rechtsbetrekking? 497
8.2.2 Een gemengde rechtsbetrekking? 499
8.2.3 Conclusie 502
8.3 De inbedding van de overeenkomst in de strafrechtelijke rechtsbetrekking 503

8.3.1 Inleiding 503
8.3.2 Strafrechtelijke rechtshandhaving als taak van het Openbaar Ministerie 505
8.3.2.1 Effectiviteit en legitimiteit van de strafrechtelijke overeenkomst 505
8.3.2.2 Grenzen aan de strafrechtelijke overeenkomst vanuit de taakstelling 509
8.3.2.3 Conclusie 512
8.3.3 Confrontatie van de uitgangspunten van het strafrecht en het contractenrecht 513
8.3.3.1 De verhouding tussen legaliteit en autonomie 514
8.3.3.2 De rol van ongeschreven rechtsbeginselen 517
8.3.3.3 Het bestaan van correlatieve verplichtingen 519
8.3.3.4 Uiteenlopende vertrekpunten, convergerende tendensen 523
8.3.4 De consequenties voor de strafrechtelijke rechtsbetrekking 524
8.3.4.1 Osmose van rechtsbetrekkingen 525
8.3.4.2 Consequenties voor de symmetrie 527
8.3.4.3 Consequenties voor de wederkerigheid 532
8.3.4.4 Conclusie 535
8.3.5 De consequenties voor de strafrechtelijke overeenkomst 537
8.3.5.1 Bijzondere contractspartijen, bijzondere rechten en verplichtingen 537
8.3.5.2 Legaliteit in plaats van contractsvrijheid 538
8.3.6 Mogelijkheden tot en beperkingen aan de strafrechtelijke overeenkomst 539
8.4 De normering van de strafrechtelijke overeenkomst 543
8.4.1 Inleiding 543
8.4.2 Uitgangspunten 544
8.4.2.1 Strafrechtelijke normering 545
8.4.2.2 Aanvullende normering aan de hand van het contractenrecht 547
8.4.2.3 De publiekrechtelijke overeenkomst als referentiekader 551
8.4.3 De totstandkoming van de overeenkomst 552
8.4.3.1 Overeenkomsten ter afdoening buiten geding 553
8.4.3.2 Overeenkomsten ter verkrijging van bewijs 556
8.4.3.3 Conclusie 562
8.4.4 De inhoud van de overeenkomst 562
8.4.5 De uitvoering van de overeenkomst 565
8.4.5.1 Overeenkomsten ter afdoening buiten geding 568
8.4.5.2 Overeenkomsten ter verkrijging van bewijs 570
8.4.5.3 Conclusie 575
8.5 De rechtspleging ten aanzien van de strafrechtelijke overeenkomst 577
8.5.1 Inleiding 577
8.5.2 De strafrechter 578
8.5.3 De civiele rechter 583
8.5.4 Alternatieven 588
8.6 Slot 592

9 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN 595
9.1 Inleiding 595
9.2 Bevindingen 595
9.3 De rechter 599
9.4 De wetgever 600
9.5 Toekomstverwachtingen 603

SAMENVATTING 605
SUMMARY 615
AANGEHAALDE LITERATUUR 625
AANGEHAALDE JURISPRUDENTIE 653
TREFWOORDENREGISTER 657
CURRICULUM VITAE 661